

General-pukovnik u penziji
Božo LAZAREVIĆ

NAŠE RATNO VAZDUHOPLOVSTVO U ZAVRŠNIM OPERACIJAMA ZA OSLOBOĐENJE ZEMLJE

Za posrednu i neposrednu podršku dejstva 1, 2, 3. i 4. armiji u završnim operacijama za oslobođenje zemlje bile su određene ove naše vazduhoplovne snage: grupa vazduhoplovnih divizija za podršku 1, 2. i 3. armije i 1. i 2. eskadrila za podršku operacija 4. armije. Grupa vazduhoplovnih divizija imala je šest lovačkih i jurišnih pukova sa odgovarajućim pozadinskim jedinicama i ustanovama. Brojno stanje ispravnih aviona u grupi divizija bilo je od 200 do 230. Prva i druga eskadrila neprekidno su imale spremnih za dejstvo oko 32 aviona. Naše vazduhoplovne jedinice su, u periodu od 1. aprila do 15. maja, bazirale na aerodromima: Klenak, Bački Brestovac, Sombor, Mađarmečke, Kalinovac, Pleso, Vis, Zemunik i Škabrnja.

U završnim operacijama neprijateljske vazduhoplovne snage u Jugoslaviji su bile slabe i naša lovačka avijacija vrlo uspešno je sprečavala dejstvo pojedinih aviona i odeljenja, tako da su naše kopnene snage bile potpuno zaštićene od neprijateljskih dejstava iz vazduha.

U ofanzivnim operacijama za konačno oslobođenje zemlje naše kopnene snage su dobile sledeće zadatke:

— Četvrta armija da oslobodi Liku, Gorski kotar, Hrvatsko primorje, Istru, Dolenjsku, Gorenjsku, Slovenačko primorje i, zajedno

sa saveznicima, grad Trst; u operativnoj potčinjenosti armiji bili su 7, 9. i 11. korpus.

— Prva armija da, zajedno sa jedinicama 3. armije, izvrši proboj neprijateljskog fronta u Sremu i da što pre izbije na liniju Vukovar — Vinkovci; da sa jedinicama južne i bosutske operativne grupe forsira Savu u rejonu Brčko — Županja i da goni neprijatelja pravcem Vinkovci — Gradiška — Zagreb.

— Druga armija, posle izbijanja na reku Bosnu, da razvije operacije opštim pravcem Doboj — Banja Luka — Bosanski Novi — Karlovac.

— Treća armija da forsira Dravu kod Valpova i Dunav kod Dalja, a posle da preseče komunikaciju Osijek — Našice, zauzme Osijek i produži gonjenje neprijatelja pravcem Našice — Virovitica — Varaždin — Maribor.

Kako se vidi, 1, 2. i 3. armija su dejstvovalе u taktičkom i operativnom sadejstvu. Njihova dejstva je potpomagala Grupa vazduhoplovnih divizija. Četvrta armija je u početku dejstvovala bez taktičke veze sa ostalim armijama i nju su potpomagale 1. i 2. eskadrila NOVJ.

Potrebno je nešto više reći o ulozi eskadrila u završnim operacijama, a potom o grupi vazduhoplovnih divizija. Jer, tako će se bolje sagledati uloga vazduhoplovstva i izbeći neke nejasnoće oko eskadrila, koje nisu bile u našoj potpunoj operativnoj nadležnosti, i Grupe vazduhoplovnih divizija koja je bila operativno potčinjena Generalštabu JA.

Kako je već rečeno, 4. armija je počela završne operacije 1. aprila 1945. U zapovesti o nastavljanju ofanzivnih operacija štab armije je dao i zadatke 1. i 2. eskadrili:

»1. Avijacija ... u pripremnoj fazi:

Izviđa komunikacije pred frontom Armije do linije Rijeka — Zagreb u cilju kontrole postojećih i prikupljanja novih podataka o životu i vrsti saobraćaja na istima. Naročitu pažnju obratiti na komunikaciju Zagreb — Karlovac — Ogulin — L. Jesenica. Izviđa za potrebe štaba i upotrebu bombarderske avijacije, a naročito na odsjeku Gospić i prostoru Široka Kula — Perušić.

Napada radi uništenja ili samo radi uznemirenja neprijateljska uporišta na prostoru Gospić — Ogulin, te utvrđene položaje na odsjeku Gospić i Perušić. Radi prikrivanja naših namjera uznemirava neprijatelja u pravcu Vrhovina.

Štiti patroliranjem na frontu razvoj i raspored naših trupa ...»

U periodu od 1. do 15. aprila 1945. jedinice 4. armije su oslobodile Liku, deo Gorskog kotara, ostrvo Pag i Rab, deo Hrvatskog primorja i izbile u širi region Rijeke.

Za to vreme 1. i 2. eskadrila, u sadejstvu sa jedinicama 4. armije, izviđale su, bombardovale, raketirale i mitraljirale sledeće ciljeve i objekte: delove nemačke 392. legionarske divizije i 11. ustaško-domobranske divizije u Josipdolu i Vrhovinama; 847. i 342. izviđački bataljon 392. divizije i delove 11. ustaške divizije u Babinom Potoku, Čudinom Klancu (kod Vrhovina) i Zalužnici, izviđale i raketirale područje Podgorskog kanala, ostrvo Krk, Rab, Pag i Cres; raketirale neprijateljsku artiljeriju kod Jablanca (Senj); izviđale i raketirale površinske plovne objekte u severnom Jadranu; raketirale neprijateljske brodove u zalivu Crikvenica, Kraljevica i Bakar; bombardovale neprijateljske automobilske kolone kod Ličkog Petrovog Sela i severno od Bihaća; otkrivale podvodne mine u severnom Jadranu, podržale 9. diviziju prilikom iskrcavanja na ostrvo Rab, otkrivale neprijateljske podmornice u rejonu ostrva Susak i raketirale motorne čamce u zalivu Cigale na malom Lošinj.

Eskadrile su u tom periodu potpomagale i operacije grupe korpusa za oslobođenje Sarajeva; tukle objekte na komunikacijama Doboj — Brod i most na reci Savi kod Bosanske Gradiške.

Posle 15. aprila jedinice 4. armije nastavile su ofanzivne operacije sve do 9. maja 1945. Za to vreme oslobodile su Gorski kotar, Istru, zapadnu Sloveniju i, zajedno sa saveznicima, grad Trst. Goneći dalje neprijatelja izbile su na teritoriju Austrije.

Prva i Druga eskadrila, u periodu od 16. aprila do 9. maja, pomažući operacije 4. armije, izviđale su i napadale sledeće ciljeve i objekte:

— komunikacije Bakovac — Karlovac, Sveti Petar — Postojna — Cerknica — Čabar; podržavale jedinice 8. divizije u borbama za oslobođenje Slunja i Cetingrada; otkrivale minska polja oko ostrva Raba, Cresa, Krka, Malog Lošinja; tukle komunikacije Gerovo — Rak — Kočevje — Ljubljana; neposredno podržavale jedinice 34. divizije za oslobođenje Generalskog Stola i u napadu na utvrđene položaje u Ambroževu; neposredno podržavale jedinice 20. divizije u napadu na Gerovo (Bela krajina); bombardovale artiljerijske vatrene položaje kod Rijeke, Sušaka i Opatije; izviđale i napadale na neprijateljske plovne objekte u Planinskom i Arsa kanalu, u Riječkom zalivu i oko Cresa; podržavale 20. diviziju u borbama za oslobođenje Čabra (nedaleko od Gerova); podržavale dejstva 9. divizije i Kvarnerskog odreda prilikom iskrcavanja na ostrvo Lošinj i Cres;

izviđale i tukle neprijateljske plovne objekte u području Pule, Briona, Pirana, Umaga i Rijeke; napadale na komunikacije Rijeke — Trst — Sveti Petar — Rijeka; tukle neprijatelja u selima Sv. Matije, Luban i Saršoni; podržavale jedinice 9. divizije u iskrcavanju kod Bršćea, Mošćanice i planinama u Istri; bombardovale neprijatelja u selu Studena (kod Klane) i na poluostrvu Sv. Katarina; izviđale plovne objekte na prostoru Poreč — Piran.

Pored sadejstva sa jedinicama 4. armije, 1. i 2. eskadrila su izvršile nekoliko borbenih zadataka na komunikacijama Zagreb — Slavonski Brod i dve pratnje savezničkih transportnih aviona prilikom prenosa materijala do aerodroma Čemernica kod Topuskog i Idrije u Sloveniji.

Uzeto u celini, eskadrile su u periodu od 1. aprila do 9. maja, u sadejstvu sa 4. armijom, izvršile oko 380 borbenih letova. One su ispalile na neprijateljsku živu silu, njegove položaje, garnizone, kasarne, logore, komunikacije, plovne objekte i luke — oko 225 raketnih granata, 8.000 topovskih granata i oko 70.000 mitraljeskih zrna, i bacile 220 bombi od po 115 kg. Te skromne cifre izbačenih ubojnih sredstava na neprijatelja ipak govore o velikoj pomoći eskadrila 4. armiji u završnim operacijama.

Grupa vazduhoplovnih divizija imala je osnovni zadatak da vrši podršku jedinica 1, 2. i 3. armije. Zna se kakve su opšte zadatke armije imale. Zato će biti reči samo o ulozi grupe divizija i zadacima vazduhoplovne podrške armijama do 15. maja 1945. godine.

Prema direktivi Generalštaba JA od 9. aprila 1945. armije su, posle izvršenih svestranih priprema, pristupile izvršenju postavljenih zadataka.

Tu direktivu Generalštaba JA od 9. aprila dobio je i štab Grupe vazduhoplovnih divizija. Deo koji se odnosio na vazduhoplovstvo glasio je:

»Naredne operacije će potpomagati grupa pukova u Šapcu i grupa vazduhoplovnih pukova u Bačkoj. Treća armija će zadatke za avijaciju dostavljati preko vazduhoplovnog oficira za vezu koji je sada kod 3. armije, a 1. armija preko oficira za vezu koji je kod štaba istočnog sektora, a za južnu grupu preko naše radio-veze sa Šapcem.

U slučaju ma kakvih nesporazuma hitno tražiti sve preko Generalštaba.

U toku 11. ov. meseca, a naročito pred mrak, nužno je da avijacija što češće napada sve važnije punktove na mestima proboja pa čak i obične rovove. Stoga avijaciji postaviti na vreme zadatke. Obe armije da vrše izviđačku službu ka Slavoniji«.

Posle prijema direktive od Generalštaba, komande 1. i 3. armije su upoznale štab Grupe vazduhoplovnih divizija sa predstojećim operacijama. One su tražile da predstavnici vazduhoplovstva dođu u štabove armija radi dogovora i sastavljanja planova sadejstva. Posle dolaska oficira iz štaba Grupe vazduhoplovnih divizija, dogovora i sastavljanja planova sadejstva, komande 1. i 3. armije su izdale naređenje vazduhoplovstvu. U naređenju armije su precizirale zadatke vazduhoplovnim jedinicama za 12. april prema vremenu i ciljevima. Izvršeno je obeležavanje sopstvenih jedinica i linija fronta, dogovoreno održavanje veze sa avionima u vazduhu, određena ulazna i izlazna vrata i drugo.

Na osnovu direktive Generalštaba i planova sadejstva sa 1. i 3. armijom, štab Grupe vazduhoplovnih divizija je detaljno razradio i konkretizovao zadatke pukovima za 12. april. Određena su bila najmanje četiri izlaska u toku dana za svaki ispravan avion. Tako je 111. lovačkom puku dato da tuče Osijek, Donji Miholjac i Našice; 112. Tovarnik, s. Nijemci i Ilača; 113. Mohovo, Lovas, Sotin, itd. Ali, situacija se menjala i pukovi su na zahtev kopnenih jedinica menjali ciljeve i objekte napada.

Dvanaestog aprila u 4,45 časova, posle artiljerijske pripreme, jedinice 1. armije su izvršile juriš, probile sremski front i prešle u gonjenje neprijatelja prema zapadu. U toku 12. i 13. aprila uspelo im je da oslobode sva mesta do linije Vukovar — Vinkovci — Županja. Takođe su oslobođeni i gradovi Vukovar, Vinkovci i Županja.

Nakon forsiranja Drave, 3. armija je u toku 12, 13, 14. i 15. aprila očistila područje Osijeka, Našica, Donjeg Miholjca, a 15. aprila, obuhvatom Našica, razbila neprijateljske snage na desnom krilu njegovog prihvatnog položaja, pre nego što je neprijatelj uspeo da ga organizuje i posedne.

Jedinice Grupe vazduhoplovnih divizija, u tesnom sadejstvu sa 1. i 3. armijom, izvršile su prvi udar 12. aprila sa jurišnom avijacijom u 07,30, a lovačkom u 07,45 časova. One su toga dana izvršile 250 vrlo uspešnih borbenih letova. Bombama, raketama, topovskom i mitraljeskom vatrom — tučena je živa sila i tehnika neprijatelja u rejonima: Sotin, Mohovo, Lovas, Bizovac, Petrijevc, Ladi-mirovci, Marjanci, Vinogradci, Bošnjevci, Čakovci, Ilača, Ilinci, Osijek, Donji Miholjac, Našice, Vukovar, Vinkovci, Striživojna, Otok i Županja.

U toku 12. aprila štab Grupe vazduhoplovnih divizija dobio je nekoliko depeša od štabova armija u kojima se tražila intervencija avijacije. Tako je od štaba 1. armije primljena depeša u 9.25 sa zahtevom da avijacija tuče Oriolik, Negoslavce i Vukovar. Zahtev

je bio da se ciljevi tuku najmanje u trajanju 20 minuta. U 9,55 štab 1. armije je depešom tražio: »Naneti masovni udar na Ilaču, Šidske Banovce, Tovarnik i Sotin, gde ima neprijateljske artiljerije«. U 14.00 od štaba 2. armije primljena je depeša sledeće sadržine: »Pored javljenih ciljeva, 12. aprila 1945. treba tući komunikaciju desnom obalom Bosne, od Maglaja do ušća Paklenice (Đukanova mehana). Noćas, od 20 časova, desnom obalom Bosne od Maglaja do Doboja prolazi oko 300 neprijateljskih vozila i jaka kolona pešadije sa artiljerijom.« Narednih dana primane su slične depeše i zahtevi od štabova armija u kojima se tražila vatrena podrška. Zahtevi armija su izvršavani već prema mogućnostima avijacijskih jedinica.

Udare po neprijatelju jedinice Grupe vazduhoplovnih divizija su produžile i 13. aprila. Tog dana su izvršile 78 borbenih letova. Tučena je živa sila i tehnika neprijatelja u rejonima: Osijek, Đakovo, Našice, Vinkovci, Striživojna, Otok, Cerna, Županja. Istog dana vršeno je izviđanje iz vazduha u vremenu od 6,25 do 17,40 časova.

Posle napuštanja Vinkovaca i Našica, delimično razbijene snage nemačkog 34. armijskog korpusa, povlačeći se sa sremskog fronta prema zapadu, zadržale su se na liniji s. Viljevo — Feričanci — Gorjanci — Đakovo — Jaruge. Na toj liniji neprijatelj je imao nameru da 1. i 3. armiji spreči prodor kroz Slavoniju i time omogući izvlačenje 21. brdskog korpusa iz doline reke Bosne, a zatim, zajedno sa tim snagama, da stabilizuje front na liniji Virovitica — reka Ilova — reka Una.

U duhu direktive Generalštaba JA od 9. aprila, 1. armija je produžila napade na neprijatelja koji se grčevito branio na uzastopnim linijama. Ona se u toku 14, 15. i 16. aprila približila liniji Slavonska Požega — Pleternica — Slavonski Brod i oslobodila sva mesta u zoni nastupanja. U toku 16, 17, 18. i 19. aprila 3. armija je zauzela Voćin, Daruvar i približila se Virovitici.

Jurišne i lovačke vazduhoplovne jedinice su 14. aprila izvršile 40 borbenih letova. One su tukle živu silu i tehniku neprijatelja u rejonima: Striživojna, Đakovo, Našice, Slavonski Brod. Iz vazduha su izviđane komunikacije između Mikanovaca i Striživojne, između Striživojne i Našica i drum Našice — Slavonska Požega — Slavonski Brod.

Petnaestog i 16. aprila borbeni avioni su izvršili 144 leta. Oni su vršili neposrednu podršku borbenih dejstava suvezemnih snaga. Tih dana tučeni su ciljevi u rejonima: Našice, Čačanci, Slavonska Požega, Đakovo, Striživojna, Slavonski Brod, Podravska Slatina, Vi-

rovitica, Adrijevci. U toku ta dva dana, od zore do mraka, vršeno je izviđanje neprijateljskih položaja i rasporeda, a i komunikacija i izvora snabdevanja.

Dvadeset prvog aprila završene su borbe koje su vođene osam dana na prostoru između Đakova, Slavonske Požege, Slavanskog Broda i reke Save. Nemački 34. armijski korpus je uspeo da izvrši zadatak koji mu je bio postavljen — da zadrži 1. armiju nedelju dana i omogućiti prebacivanje njihovog 21. brdskog korpusa na levu obalu Save. Za to vreme jedinice 3. armije su nastavile gonjenje neprijatelja kroz Podravinu.

I pored velike udaljenosti aerodroma od linije fronta, Grupa vazduhoplovnih divizija je nastavila 17, 18, 19. i 20. aprila da potpomaže operacije 1. i 3. armije. Tako je 17. aprila izvršeno 27 borbenih letova, u toku 18. aprila 22, a u toku 19. aprila 37 borbenih letova. Za to vreme tučeni su ciljevi i objekti koji su najviše sprečavali uspešne operacije 1. i 3. armije. Neprijatelj je tučen u rejonima: Moslavina, Suho Polje, Slavonska Požega, Adrijevci, Nova Gradiška, Čaćinci, Virovitica, Garčin, Batrina. Neprekidno je vršeno i vazdušno izviđanje taktičke i operativne dubine neprijatelja.

Dvadeset prvog aprila izvršeno je 30 borbenih letova samo sa lovačkim avionima. Mitraljirana je živa sila i tehnika neprijatelja u rejonima: Suhopolje, Virovitica, Nova Gradiška i Oriovac.

Posle 21. aprila nastao je zastoj u borbenoj aktivnosti vazduhoplovstva. Od 21. aprila do 3. maja jedinice Grupe vazduhoplovnih divizija nisu izvršavale borbene zadatke. Dragocena pomoć 1. i 3. armiji bila je sprečena nedostatkom goriva i udaljenošću aerodroma od linije fronta. Sva nastojanja za brži dotur goriva i prebaziranje jedinica bila su bezuspešna. Tek posle pristizanja goriva i prebaziranja 422. jurišnog i 112. lovačkog puka na aerodrom Mađarmčke (blizu Pečuja) 4. maja, vazduhoplovne jedinice su ponovo bile u mogućnosti da nastave izvršenje borbenih zadataka.

Nezavisno od pomoći vazduhoplovstva, 1. i 3. armija su, u periodu od 21. aprila do 3. maja, nastavile uspešne operacije i stigle na liniju: reka Drava — Bilogora — Ilova. U daljem nastupanju 3. armija je 4. maja zauzela Bjelovar i naterala neprijatelja da se povuče na liniju: Ludbreg, Varaždinske Toplice, a 1. armija se širokim frontom približavala ka Zagrebu.

Vazduhoplovne jedinice su 4. maja vršile samo izviđačke zadatke. Petog maja izvršeno je 39 borbenih letova. Tučena je neprijateljska živa sila i tehnika u rejonima Križevci, Sunja, Vrbovac,

Dugo Selo, Ivanić-Grad. Intenzivno je vršeno izviđanje iz vazduha do linije Varaždin — Karlovac.

U vremenu od 6. do 15. maja jedinice 1. i 3. armije su zajedno sa ostalim jedinicama JA, oslobodile celu zemlju. Jedinice Grupe vazduhoplovnih divizija su sa aerodroma Mađarmečke stalno potpomagale kopnene snage. Tako su 6. maja izvršile 70 borbenih letova, 7. maja 50, a 8. maja 31 borbeni let. Već prema napredovanju suvozemnih snaga, određivani su ciljevi i objekti napada vazduhoplovstva. Tako su u toku ta tri dana tučeni ciljevi i objekti u rejonima: Dugo Selo, Zagreb, Varaždin, Sveti Petar, Čvrstec, Orehovac, Sisak, Samobor, Karlovac, Jastrebarsko, Lekenik, Klinac, Vratno, Komin. U najtešnjem sadejstvu podržavane su kopnene jedinice prilikom borbi za oslobođenje Ivanić-Grada, Križa, Vratna, Komina, Sesvete i Zagreba.

Uz velike poteškoće 8. maja prebazirani su iz Bačke 423. jurišni i 113. lovački puk na aerodrom Kalinovac (blizu Đurđevca). Ti pukovi su već 12. maja sa tog prebazirani na aerodrom Pleso.

Posle 8. maja borbena aktivnost Grupe vazduhoplovnih divizija svela se na izviđanje lovcima. To su diktirali posebni uslovi. Na teritoriji istočne Slovenije nastao je metež. Nemci, četnici i ustaše odstupali su sa ciljem da se što pre domognu austrijske teritorije. Partizanske i teritorijalne jedinice su ih napadale sa svih strana — po celoj dubini. Naše glavne snage ne samo da su neprijatelja u stopu gonile, nego su ga prestizale i zatvarale mu pravce odstupanja. U tim okolnostima bilo je rizično dejstvovati iz vazduha, jer je moglo doći i do pogrešnih napada — po sopstvenim jedinicama i stanovništvu.

Petnaestog maja 1945. godine konačno se završio drugi svetski rat na teritoriji Jugoslavije. Neprijatelju nije uspelo da se izvuče u Austriju. Silinom udara naših glavnih snaga, partizanskih i teritorijalnih jedinica, bio je prinuđen na kapitulaciju, a potom je, u Savinskoj dolini, njegova glavna grupacija zarobljena i razoružana.

Nema sumnje da je velikim uspesima 1, 2. i 3. armije u završnim operacijama dragocenu pomoć pružila Grupa vazduhoplovnih divizija. Ona je u periodu od 1. aprila do 15. maja 1945. godine, u tesnom sadejstvu sa suvozemnim trupama, izvršila više od 1.373 borbena leta. Za to vreme izbačeno je na neprijateljsku živu silu i tehniku, položaje, utvrđenja, komunikacije, garnizone, prelaze preko reka i druge objekte — 13.146 rasprskavajućih bombi, 650 fugasnih bombi, 362 protivtenkovske avio-bombe, 1.231 reaktivna gra-

nata, 1.082 OKV — 16, ispaljeno 244.733 mitraljeskih zrna raznih kalibara i 136.733 topovskih granata raznih kalibara.

Za uspešna borbena dejstva u završnim operacijama Grupa vazduhoplovnih divizija je dobila priznanje od vrhovnog komandanta JA maršala Tita. U pohvali snaga za uspešan proboj fronta i forsiranje reke Drave i Dunava i za uspešno gonjenje neprijatelja, obuhvaćena je i Grupa vazduhoplovnih divizija: *»Izvanrednu pomoć trupama na zemlji pružala je naša avijacija. Izražavam svoju zahvalnost svim borcima i rukovodiocima jedinica koje su izvojevale ove sjajne pobeđe. Neka je slava palim junacima za oslobođenje naše otadžbine«.*

Uopšten zaključak za rad vazduhoplovstva u završnim operacijama mogao bi se ukratko svesti na sledeće:

Baš u završnim operacijama došlo je do punog sadejstva vazduhoplovstva sa suvozemnim i pomorskim snagama. Tako planski i koordinirani borbeni rad ranije nije dolazio do izražaja, jer su postojale objektivne i subjektivne prepreke. U ovom periodu je to bilo moguće jer su postojali uslovi za svestranu realizaciju. U prvom redu naraslo je saznanje odgovornih rukovodilaca komandi i štabova suvozemnih i vazduhoplovnih jedinica da samo zajednički i koordinirani borbeni rad može da da najbolje rezultate. Saveznici su shvatili potrebu da se naše vazduhoplovstvo angažuje u podršci naših suvozemnih snaga. Tako su se razna ograničenja, kojih je ranije bilo, svela na minimum. U to vreme sve vazduhoplovne jedinice su bazirale na teritoriji Jugoslavije. Ovim uslovima treba dodati i to da su sve kategorije vazduhoplovnih specijalnosti bile u mogućnosti da sopstvenim snagama rukovode i eksploatišu celokupni tehnički materijal.

Tesno sadejstvo u završnim operacijama dalo je velike materijalne i moralne efekte. O tome svedoče izvršeni borbeni letovi i efekti izbačenih ubojnih sredstava. To je mnogo doprinelo da se neprijatelju nanese što veći gubici, a trupama na zemlji olakša brže i uspešnije izvršenje zadataka. Pored materijalnog, postojao je i veliki moralni efekat. Elan boraca je rastao saznanjem da su potpuno zaštićeni iz vazduha i da im avioni pomažu u savlađivanju svih prepreka na putu uspešnog nastupanja.

U tesnom sadejstvu i zajedničkom radu u završnim operacijama svi su mnogo naučili. Suvozemne i vazduhoplovne jedinice su naučile

kako se održava veza zemlja-vazduh i obratno, kako treba tražiti pomoć, kako treba navoditi avione na ciljeve i kako zajednički tući te ciljeve.

Viši štabovi suvozemnih jedinica naučili su da pravilno upotrebljavaju avijaciju, da cene njene napore i da shvate da je to delikatan i vrlo skup vid oružane sile, te da je vrlo važan faktor u rešavanju svih borbenih zadataka.

Štabovi vazduhoplovnih jedinica su naučili da pravilno daju predloge o upotrebi avijacije, da pravilno cene situaciju na zemlji, da pripremaju jedinice za borbena dejstva, da pravilno rukovode izvršenjem borbenih dejstava, da shvate ulogu i značaj prebaziranja, a naročito u ofanzivnim operacijama, kao i da shvate značaj i teškoće materijalnog snabdevanja za vreme rata.